

Love Your Enemies?: First Steps Toward a Jewish Response

R. Shai Held – held@hadar.org

On Love — Summer Lecture Series 2018

Onl. The Law and Its Meaning(s)

1. שמות כג:ד-ה

⁴כי תפגש שור איבך או חמור תעלה השב תשיבנו לו:

⁵כי-תראה חמור שנאף רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו:

1. Exodus 23:4-5

⁴When you encounter your enemy's ox or ass wandering, you must take it back to him.

⁵When you see the ass of your enemy lying under its burden and would refrain from raising it, you must nevertheless raise it with him.

2. רס"ג

וחדלת וגו'. חדל לך מלעזבו כך אלא פרוק תפרק עמו.

2. Sa'adia Ga'on to Exodus 23:5

"You would refrain"—You should refrain from leaving him so, rather you should certainly unload with him.

3. רש"י

וחדלת מעזב לו - בתמיה:

עזב תעזב עמו - עזיבה זו לשון עזרה

3. Rashi to Exodus 23:5

"Would you refrain from raising it!?"—interrogative.

"You must nevertheless raise it with him"—"raise" (*azeivah*) here means "help" (*ezrah*).

4. מכילתא דרבי ישמעאל, משפטים כ

אויבך. - רבי אליעזר אומר, בגר שחזר לסורו הכתוב מדבר. - רבי יצחק אומר, בישראל משומד הכתוב מדבר. - [ר' נתן אומר, בישראל עצמו הכתוב מדבר], אלא מה תלמוד לומר אויבך, אלא אם הכה את בנך, או שעשה עמך מריבה, נעשה אויב לשעה.

4. Mekhilta deRabbi Ishmael, Mishpatim, 20

“Your enemy”—R. Eliezer says: Scripture speaks of a convert who returns to his original religion. R. Yitzhak says: Scripture speaks of a Jewish apostate. [R. Natan says: Scripture speaks of a normal Jew.] So what does it mean to say by “your enemy”? Rather, if one hits your child, or one who starts a fight with your people, they become a temporary enemy.

5. רשב"ם

חמור שנאך - דיבר בהווה:

5. Rashbam to Exodus 23:5

“The ass of your enemy.” [Scripture] speaks of reality.

6. תרגום אונקלוס

ארי תחזי חמרא דסנאך רביע תחות טועניה ותתמנע מלמשקל ליה משבך תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק עמיה:

6. Targum Onkelos to 23:5

When you see your enemy's ass fallen beneath its load and would withhold from **taking** it, you should let go of what is in your heart about him and unload with him.

7. תרגום מיוחס ליונתן (תרגום ירושלמי)

אין תחמי חמרא דסנאך דאנת סני ליה על חובתא דאנת ידע ביה בלחודך רביע תחות טוניה ותמנע לנפשך מלמקרב ליה משבוק תשבוק בההיא שעתא ית סנא דבלבך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה:

7. Targum Pseudo-Jonathan to 23:5

If you see the ass of your enemy, whom you hate for a sin that you alone know about, fallen beneath its load, and would forego getting close to it, at that moment you surely must let go of the hatred in your heart for him, and must unload and reload with him.

8. Nehama Leibowitz, *New Studies in Shemot*, p. 432

The Targums expounded the spirit of the text even if they did not reflect its surface reading.

9. מדרש תנחומא (בובר) משפטים א

אתה כוננת מישרים (תהלים צט:ד), אמר ר' אלכסנדר שני חמרים היו מהלכין בדרך, והיו שונאין זה את זה, רבץ לו חמורו של אחד מהם, ראה אותו חבירו, ועבר, משעבר אמר כתיב בתורה כי תראה חמור שונאך [וגו' עזב תעזב עמו] (שמות כג:ה), מיד חזר וטען עמו, התחיל לשיח בלבו אמר כך היה פלוני אוהבי ולא הייתי יודע, נכנסו להם לפונדוק ואכלו ושתו, מי גרם להם שעשו שלום, על ידי שהביט זה בתורה, אתה כוננת מישרים וגו', איזה זה, זה משפט.

9. Midrash Tanhuma (Buber), Mishpatim 1

“Thou hast established uprightness” (Psalm 99:4), R. Alexandroni stated: Two ass drivers who hated each other were travelling along the same road. The ass of one of them fell down. The other saw it but

passed him by. After he had passed by he said: It is written in Holy Writ, “if you see the ass of him that hateth thee . . . you shall surely release it with him” (Exodus 23:5). Forthwith, he went back to help him with the load. The other began to think things over and said: “So and so is evidently my friend, and I didn't know it.” Both went into a roadside inn and had a drink together. What led to them making it up? One of them looked into the Torah. That is the meaning of the text: “Thou hast established righteousness.”

10. Benno Jacob on Exodus 23:4-5

At the beginning, such a venture would be done in silence, but then some exchange will be necessary for the effort to succeed; that will break the ice and finally the enemy would have to express thanks, which may very well build a bridge of friendship, so that they could leave not as enemies but as brothers. Not common need brought them together, but danger to one, which led the other to be helpful. This provides instruction in the practical aspects of love of neighbor (714-715).

11. Peter Enns, *Exodus*, p. 455

The identity of the enemy is not given, but we should presume that these laws concern members of the Israelite community, not foreigners [SH: contra Hagner on Matthew]. These verses are aimed not at the welfare of animals but of the enemy. ‘Love your enemies’ is not a sentiment found only in the New Testament...

Verses 4-5 do not express enforceable law... These laws aim further than mere legal dealings. They get closer to the heart of the matter: treating all Israelites with love, whether one loves them or not.

12. תלמוד בבלי בבא מציעא לב:

אמר רבא: מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא.

12. Babylonian Talmud Bava Metzia 32a-b

Rava said: “From the arguments of both we may infer that [relieving] the suffering of an animal is a biblical law.”

13. Sarna, *Exodus*, p. 142

This case involves humanitarian considerations and the prevention of cruelty to animals.

14. Victor Hamilton, *Exodus*, p. 425.

Surely it is of no little interest that the same Bible that contains both laws and precepts about being charitable to one's enemies also contains prayers in which the pray-er asks God to do horrible and unimaginable things to his enemies (e.g., Pss. 109, 137).

II. Between Vengeance and Virtue

15. משלי כה:כא-כב

²¹אם־רעב שֹׁנֵאֵךְ הָאֲכִילֵהוּ לֶחֶם וְאִם־צָמָא הִשְׁקֵהוּ מַיִם:

²²כִּי גָחִלִים אַתָּה חֹתֵה עַל־רֹאשׁוֹ יִקְוֶה וְיִשְׁלֹם־לָךְ:

15. Proverbs 25:21-22

²¹If your enemy is hungry, give him bread to eat; If he is thirsty, give him water to drink.

²²You will be heaping live coals on his head, And the Lord will reward you.

16. Richard Clifford:

An enemy's vulnerability is not to be made into an opportunity to settle old scores...

Wisdom and legal texts urge human beings away from the difficult and dangerous business of exacting vengeance, and urge them to leave punishment to God.

The counsel is a paradox: Vengeance is best exercised by leaving it in other hands (126).

17. Michael Fox:

Mercy is the best revenge. If you treat your enemy humanely, you will put him to shame, either pricking his conscience or scorching his pride, and God will reward you...

The sentiment [here]... is not devoid of vindictiveness, for it motivates the humane treatment by promising shame to one's opponent and reward to oneself (787).

18. מלבי"ם

21. אם רעב שונאך האכילהו לחם, מיעץ את מי שרוצה לנקום נקמה גדולה בשונאו לא בזאת ינקום שימנע מאתו לחם ומים, רק בהפך שיעשה עמו כל טוב, אם ירעב יאכילהו, ואם צמא השקהו מים, כי תרויח שני דברים.

22. א] כי גחלים אתה חותה על ראשו, שבמה שאתה מטיב לו ידמה לו שאתה חותה גחלים על ראשו, כי יזכור את אשר חטא לנגדך והרע לך, ויבוש ויכלם שעתה מוכרח לקבל לחם ומים ממך תחת רעתו, ב] וה' ישלם לך, שתקבל שכר מה' בעבור הצדקה שעשית, ואם תנקום במה שלא תתן לו לא תקבל שכר:

18. Malbim:

21. "If your enemy is hungry, you should feed him bread"—This advises one who wants to take great revenge on her enemy: she should not take revenge in this way, by withholding bread or water from him, but on the contrary, she should give him everything good—if he is hungry, she should feed him; if he is thirsty, she should give him water, for in so doing she will benefit in two ways:

22. (A) "You will be heaping live coals on his head"—For with the good you are doing for him, it would appear to him that you are heaping live coals on his head! When he remembers how he sinned against you and did something bad to you, he will be embarrassed and ashamed that now he is forced to receive bread and water from you in payment for his wickedness. (B) "And the Lord will reward you"—That you will receive reward from God because of the *tzedakah* that you did; but if you take revenge by not giving him anything, you will not receive a reward.

19. מדרש משלי (בובר) כה:כא-כב

אם רעב שונאך האכילו לחם ואם צמא השקהו מים. אמר ר' חמא בר חנינא אעפ"י שהשכים להורגך ובא רעב או צמא לתוך ביתך, האכילו והשקהו, למה, [כב] כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך, אלא ישלמנו לך.

19. Midrash Mishlei (Buber), 25:21-22

"If your enemy is hungry, feed him bread; and if he is thirsty, give him water." Said R. Hama bar Hanina: Even though he intended to kill you, yet he arrived hungry or thirsty in your house, feed him and give him water. Why? "For you will be heaping live coals upon his head, and the Lord will reward (yeshalem) you"—do not read "will reward you" but rather "will repay him (yeshalmenu) for you."

20. רלב"ג

אם רעב שונאך - לא תמנע מלחון עליו להאכילו לחם ואם הוא צמא השקהו מים כי זאת מדה משובחת מאד להיטיב לכל האנשי' לאוהב ולשונ' ואם ירע לברך איך תיטיב לו תחת אשר עשה לך רעה תדע באמת כי אתה עם גמלך בזה הראוי לנפשך מטוב המדו' הנה לוקח נקמתך ממנו: כי גחלים וגו' - כי זה הענין קשה לו כאילו אתה חותה גחלי' על ראשו לשרפו מרוב בשתו על הטוב שיקבל ממך תחת הרעה אשר גמלך וה' ישלם לך טוב' תחת הטובה אשר גמלת אותו:

20. Ralbag (Gersonides)

"If your enemy is hungry"—Do not refrain from showing her grace and feeding her bread. "And if she is thirsty, give her water"—For this is an extremely praiseworthy character trait to be good to all people, to a friend and to an enemy. But if you are bothered by the thought, how can you be good to her when she did bad to you? Know that in truth, in bestowing one of the greatest of virtues upon your own soul, you are taking revenge on her.

"For live coals..."—For this is as unpleasant for her as if you were "piling live coals on her head" to make her burn with shame over the good that she received from you in payment for the bad that she bestowed on you. "And the Lord will pay you" in goodness on account of the good that you bestowed on her.

21. Raymond Van Leeuwen:

In effect, the concrete terms of v. 21 tell the reader to love not only the neighbor but also one's enemy.

III. Celebrating Downfall: Yes or No?

22. משלי כד:יז-יח

¹⁷בִּנְפֹל אוֹיְבִיךָ [אוֹיְבֶיךָ] אַל־תִּשְׂמַח וּבְקִשְׁלוֹ אַל־יִגֹּל לִבְךָ:

¹⁸פֶּן־יֵרְאֶה יְקֹוֹק וְרַע בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מַעַלְיוֹ אָפוֹ:

22. Proverbs 24:17-18

¹⁷If your enemy falls, do not rejoice; If he trips, let your heart not exult,

¹⁸Lest the Lord see it and be displeased, And avert His wrath from him.

23. ילקוט שמעוני אמור תרנ"ד

אתה מוצא שלש שמחות כתיב בחג: ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים [כג, מ], אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת. למה? אתה מוצא שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה [תבואה] אם אינו עושה [לפיקך אין כתוב שם שמחה]. ד"א בשביל שמתו בו המצריים. וכן אתה מוצא כל שבעת ימי החג אנו קורין בהן את ההלל אבל בפסח אין אנו קורין את ההלל אלא ביום טוב הראשון וליליו, למה משום בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך.

23. Yalkut Shimoni, Emor, #654

You find there are three instances of “joy” written regarding Sukkot: “You shall rejoice on your festival,” “it will be for you only joy,” and “You shall rejoice before the Lord your God seven days.” But regarding Pesah, you do not find that it is written “joy” even once. Why? You find that on Pesah, the grain harvest is judged and no person knows if the year will make [grain] or will not make. [Therefore, it is not written there “joy.”] Another interpretation: Because of the death of the Egyptians. And so you find that on all seven days of Sukkot we recite Hallel, but on Pesah we only recite Hallel on the first day and its night. Why? Because “In the fall of your enemy, do not rejoice; and in their failure, your heart should not exult.”

24. Kathleen Farmer:

The saying as a whole is clearly self-serving. Do not gloat, because gloating might reverse your enemy’s misfortune (114).

25. Michael Fox:

Why is *schadenfreude* thought to anger God? Perhaps God resents others enjoying an event in which he himself takes no pleasure. Perhaps *schadenfreude* is a sign of arrogance, as if the rejoicer were imagining himself taking God’s side against his own enemies...

Proverbs is concerned with the quality of man’s deepest and hidden thoughts and feelings, for they are the substance of character and determine deeds as well (750).

26. Bruce Waltke:

The theological statement entails God’s moral sensibility against cruelty, coldness, smug arrogance, faithlessness, and cynicism toward God’s image.

27. משלי כ:כב

אל-תאמר אשלמה-רע קנה ליקוק וישע לך:

27. Proverbs 20:22

Do not say, “I will requite evil”; Put your hope in the Lord, and He will deliver you.

28. רלב"ג

אל תאמר אשלמה רע - לאשר גמלני רע כי אין זה מדרך איש אמונים כי הוא לא יחפץ בעשיית הרע אך תקוה אל ה' והוא יושיעך מכף אויבך ולא תשאל ממנו שיעשה להם רע אך שיושיעך כי זה הוא הדרוש שיאות לך בזולת הגעת רע לאחר:

28. Ralbag (Gersonides):

"You shouldn't say, 'I will repay evil'"—To the one who bestowed evil on me, for this is not the way of a person of faith, for he does not desire the doing of evil. Only hope in the Lord and [God] will save you from the hand of your enemies. Do not ask God to do them harm, only that God should save you, because this is what you need—not for the other to suffer harm.

29. אלשיך

הנה דרך אנשים, כי אשר יציק לו אויבו או גבר עמיתו לדבר ולומר אשלמה רע, ואשר הוא צדיק בעיניו כה יאמר ידי לא תהיה ברך, אך אקרא לאלקים עליון יריב ריבי וישלם לעושה הרעה כרעתו, אמר שלמה בחכמתו דע איפוא בני, כי שתי אלה כאחת רעות, וזהו (כב) אל תאמר אשלמה רע היא הא', וגם לא תקוה אל ה' ינקום נקמתך היא הב', רק קוה לה' ויושע לך בלבד מאשר יציק לך אויבך, ולא תשית לב אם ינקם ממנו ואם יחדל

29. Alsheikh:

Here is the way of people, that when his enemy irritates him or one who overpowers his kinsman for a matter, to say, "I will repay evil." But one who is righteous in his own eyes would say thus: "I myself will not harm you, but I call to God On High that He will take up my cause and repay the one who does evil according to his evil." Said Solomon in his wisdom: "Know, therefore, my son, that both of these [approaches] are equally bad, and this is the meaning of: "Do not say, 'I will requite evil'"-- that is the first, and don't hope for God to take revenge on your behalf. Rather, "Put your hope in the Lord, [only that] He will deliver you"—from your enemy's irritating you. Pay no attention to whether or not God takes revenge on him.

30. משלי יא:

בְּטוֹב צְדִיקִים תִּעֲלֶזְ קִרְיָהּ וּבְאַבְדֹּת רָשָׁעִים רָגָהּ:

30. Proverbs 11:10

When the righteous prosper the city exults; When the wicked perish there are shouts of joy.

IV. Jesus and Loving Our Enemies**31. Matthew 5:43-48**

⁴³You have heard that it was said, 'You shall love your neighbor and hate your enemy.' ⁴⁴But I say to you, Love your enemies and pray for those who persecute you, ⁴⁵so that you may be children of your Father in heaven; for he makes his sun rise on the evil and on the good, and sends rain on the righteous and on the unrighteous. ⁴⁶For if you love those who love you, what reward do you have? Do not even the tax collectors do the same? ⁴⁷And if you greet only your brothers and sisters, what more are you doing than others? Do not even the Gentiles do the same? ⁴⁸Be perfect, therefore, as your heavenly Father is perfect.

32. Matthew 5:38-42

³⁸“You have heard that it was said, ‘An eye for an eye and a tooth for a tooth.’ ³⁹But I say to you, Do not resist an evildoer. But if anyone strikes you on the right cheek, turn the other also; ⁴⁰and if anyone wants to sue you and take your coat, give your cloak as well; ⁴¹and if anyone forces you to go one mile, go also the second mile. ⁴²Give to everyone who begs from you, and do not refuse anyone who wants to borrow from you.

33. Dale Allison:

Verses 38-42 are not a repudiation of Moses. While in the Pentateuch the *lex talionis* belongs to the judiciary process, this is not the sphere of application in Matthew. Jesus does not overthrow the principle of equivalent compensation on an institutional level—that question is just not addressed—but declares it illegitimate for his followers to apply it to their own private disputes.

34. תלמוד בבלי גיטין לו:

תנו רבנן הנעלבין ואינן עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר (שופטים ה, לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

34. Babylonian Talmud Gittin 36b

Our Rabbis taught: Those who are insulted but do not insult, hear themselves reviled without answering, act through love and rejoice in suffering, of them Scripture s

35. ישעיה נ"ו:

גוי נתתי למלכים ולחיי למרעים פני לא הסתרת מכלמות ורק:

35. Isaiah 50:6

I offered my back to the floggers, And my cheeks to those who tore out my hair. I did not hide my face From insult and spittle.

36. איכה ג"ל

יתן למכהו לחי ישבע בחרפה:

36. Lamentations 3:30

Let him offer his cheek to the smiter; Let him be surfeited with mockery. ays, “But they who love [God] are as the sun rising in might.”

V. A Mitzvah to Hate?

37. תהלים קלט:כא-כב

הלוא משנאיר יקוק אשנא ובתקוממיו אתקוטט:
תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי:

37. Psalm 139:21-22

O Lord, You know I hate those who hate You, and loathe Your adversaries.
I feel a perfect hatred toward them; I count them my enemies.

38. משלי ח:יג

יִרְאַת יְקוֹק שְׁנֵאת רָע גָּעָה וְגָאֹן | וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תִהְפְּלוֹת שְׁנֵאתִי:

38. Proverbs 8:13

To fear the Lord is to hate evil; I hate pride, arrogance, the evil way, And duplicity in speech.

39. דברים יג:ט

לֹא-תִאָּכֵה לּוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא-תִחַס עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא-תִחַמֵּל וְלֹא-תִכַּסֶּה עָלָיו:

39. Deuteronomy 13:9

Do not assent or give heed to him. Show him no pity or compassion, and do not shield him;

40. תלמוד בבלי פסחים קיג:

אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר (שמות כג:ה) כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שנא אילימא שנא נכרי והא תניא שנא שאמרו שנא ישראל ולא שנא נכרי אלא פשיטא שנא ישראל ומי שריא למסניה והכתיב (ויקרא יט:יז) לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר (משלי ח:יג) יראת ה' (שונאי) רע.

40. Babylonian Talmud Pesahim 113b

R. Shmuel son of Rav Yitzhak said in Rav's name: Yet he may hate him, for it is said, If thou see the ass of thine enemy lying under' its burden. Now which enemy [is meant]: Shall we say, a Gentile enemy,—but it was taught: The enemy of whom they spoke is an Israelite enemy, not a Gentile enemy? Hence it obviously means an Israelite enemy. But is it permitted to hate him? Surely it is written, Thou shalt not hate thy brother in thy heart? Again if there are witnesses that he had committed wrong, they all indeed hate him! why particularly this person? Hence it must surely apply to such a case where he had seen something indecent in him. R. Nahman b. Isaac said: it is a duty to hate him, as it is said, The fear of the Lord is to hate evil.

41. תהלים קד:לה

יִתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת יְקוֹק הַלֵּלוּ יְהוָה

41. Psalm 104:35

May sinners (*hatta'im*) disappear from the earth, and the wicked be no more. Bless the Lord, O my being, Hallelujah.

42. תלמוד בבלי ברכות י.

הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא, הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עליוהו כי היכי דלימותו. אמרה ליה ברוריא דביתהו: מאי דעתך? - משום דכתיב: גיתמו חטאים, מי כתיבו חטאים? חטאים כתיב!

ועוד, שפיל לסיפיה דקרא: ורשעים עוד אינם, כיון דיתמו חטאים - ורשעים עוד אינם? אלא, בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה - ורשעים עוד אינם. בעא רחמי עלויהו והדרובתשובה.

36. Babylonian Talmud, Berakhot 10a

There were once some highwaymen in the neighbourhood of R. Meir who caused him a great deal of trouble. R. Meir accordingly prayed that they should die. His wife Beruria said to him: How do you make out [that such a prayer should be permitted]? Because it is written “Let *hatta'im* cease?” Is it written *hot'im*? It is written *hatta'im*! Further, look at the end of the verse: “and let the wicked men be no more.” Since the sins will cease, there will be no more wicked men! Rather pray for them that they should repent, and there will be no more wicked. He did pray for them, and they repented.

